



ASKERİ VE SİYASİ TARİH ARAŞTIRMALARI İÇİN ÖNEMLİ BİR BELGE MERKEZİ: ATASE ARŞİVİ KURULUŞU, YAYINLARI VE BELGE KOLEKSİYONLARI*

*Hasan KENDİRCİ***

*İbrahim Halil AYTAR****

ÖZET

Türkiye’de askeri faaliyetlerle ilgili evrakların arşivlenmesi ve bu anlamda özel bir arşiv oluşturulması çalışmaları İkinci Meşrutiyet Dönemine kadar uzanır. Bu dönemden itibaren değişik isimler altında faaliyet gösteren kuruluş 1978’de *Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı* adını almıştır. Bu isim 2004’te *Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı* olarak değiştirilmiştir. Günümüzde halen Genelkurmay Başkanlığı’na bağlı olarak aynı isimle arşiv ve yayın çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu kuruluşun bünyesinde bulunan arşiv, Türk askeri ve siyasi tarihinin 1853–1856 Kırım Savaşı’ndan günümüze kadar olan kısmıyla ilgili belgeleri barındırması açısından oldukça önemli ve zengin bir içeriğe sahiptir. İlk başlarda Türk askeri tarihiyle ilgili belgelerin toplanmasıyla gelişen arşiv çalışmaları sonraki dönemlerde bu belgelere dayalı çeşitli kitap ve süreli yayın faaliyetleriyle birlikte genişletilmiştir.

Bünyesinde yaklaşık on milyon belge barındıran ATASE arşivi dinamik bir görüntü çizmektedir. Sürekli ilerleyen teknolojik ortam da dikkate alınarak kuruluşun bünyesinde yer alan arşiv belgelerinin tasnif çalışmalarına devam edilmektedir. Tasnif çalışmaları araştırmacıların belgeleri bilgisayar ortamında görüntüleyebileceği bir düzeye erişmiş görünmektedir. Ancak arşivde yer alan belge koleksiyonlarının tamamı henüz araştırmacılara açılmamıştır.

Türkiye’deki arşivcilik faaliyetleriyle ilgili çeşitli araştırmalar bulunmasına rağmen ATASE arşivinin tanıtımını yapan ve çalışma sistemini anlatan incelemeler oldukça sınırlıdır. Bu incelemede hem ATASE’nin kuruluş serüveni ve bugün arşivinde bulunan malzemelerin nasıl elde edildiği özetlenmiş hem de arşivde bulunan belge koleksiyonları tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmayla Türkiye’deki arşiv faaliyetlerinin tanıtımı bakımından eksik bırakılan kısımlarından birinin az da olsa tamamlanması amaçlanmıştır.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Okt. Mersin Üniversitesi Rektörlük Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, El-mek: h_kendirci@hotmail.com

*** Okt. Mersin Üniversitesi Rektörlük Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, El-mek: iaytar63@gmail.com

Anahtar Kelimeler: ATASE Arşivi, Türkiye’de Arşivler, Türkiye Tarihi, Türk Askeri Tarihi.

**AN IMPORTANT DOCUMENT CENTER FOR MILITARY AND
POLITICAL HISTORY RESEARCHES: ATASE ARCHIVE
FOUNDATION, PUBLICATIONS AND DOCUMENT
COLLECTIONS**

STRUCTURED ABSTRACT

Archiving of documents related to military activities in Turkey and studies establishing a special archive in this sense extend to the period of Second Constitutional Monarchy. The organization operating under different names since this period, took the name of *Directorate of Military History and Strategic Studies (ATASE)* in 1978. This name was changed to *General Staff ATASE and Inspection Directorate* in 2004. Depending on the General Staff, today it continues still to the works of archives and publications with the same name.

The archive located within this organization is very important and has a rich content covering many ammunitions and documents related with the portion of Turkish military and political history from the 1853-1856 Crimean War to the present day. At the beginning, growing with the collection of documents relating to the Turkish military history, the archive studies have extended with a variety of books and periodicals activities based on these documents in subsequent periods.

The documents in the archive are grouped under the following headings: Ottoman-Russian (Crimean) War (1853-1856), Ottoman-Serbia Montenegro War (1875-1877), the Ottoman-Russian (93) War (1877-1878), Ottoman - Greek War (1897), the Ottoman- Italian War (1911-1912) , Interior Uprisings in Ottoman Period (1896-1914), the Balkan War (1912-1913), First World War (1914-1918), War of Independence (1919-1922), Republican Period Internal Revolt (1923-1938), Peace Operations, Atatürk Collection, Korean War (1950-1953), the Martial Law Documents, the Cyprus Peace Operation (1974), the Gulf War (1991), Histories, CENTO Collection , Maps – Albums. About three -quarters of the ten million documents taking place in archive are in Ottoman language. There are also documents in English, French, German and Russian languages.

ATASE archive draws a dynamic image. Taking into account the continuously advancing technological medium, the archive of documents within the organization are continued to the classification studies. The classification studies seem to have reached to a level that the researchers can view documents on computer. However, all of the ammunition collections existing in the archive have not been opened yet to researchers.

The prior authorization must be obtained for doing research in the archive of General Staff ATASE. Beside the petition stating clearly the research goals, the contents of the subject to be examined by the researchers, a reference letter received from the requesting institution is

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015*



also among the documents required for the granting of permission to study. In addition to these documents, it is also required the addition of some credentials.

To be able to work in the archive, the requirement of prior authorization is a major limitation faced by researchers. Besides, the limited number of documents to be submitted to the researcher is also another problem required to be solved. The number of documents limited to 50 at the graduate level and 100 at the PhD level, which can be given to academic researchers can cause problems for people who want to work in this field. Among the main reasons for the limitations in the number of documents available to researchers, the uncompleted classification studies occupy also an important place. Because of this, the accelerating and completion of classification studies will make it easier for researchers who want to work in the archive.

The high degree of precision in the working conditions of ATASE Archive must have been a situation arising from the featured documents related to military history and the fact that some of them still remain some degree of privacy. Despite all investigations that we have done, no having seen any study that we can obtain satisfactory information on the ATASE Archive is a result of this situation. Albeit, there are encountered in the name of two master's thesis made on ATASE Archive in 1995, as being one directly and other indirectly, these studies do not appear neither in the data base of YOK, nor in the library catalogues of Ankara University where these thesis were made. Despite these difficulties, this study that we have created based on the limited data that can be accessed is in the nature that can eliminate partially the need for information on ATASE. There is introductory need for more detailed and up to date review of ATASE Archive hosting very of important documents on military and political history of Ottoman Empire and the Republic of Turkey.

Key Words: ATASE Archive, Archives in Turkey, Turkish History, Turkish Military History.

Giriş

Türkiye’de askeri tarihle ilgili belgelerin arşivlenmesi çalışmaları İkinci Meşrutiyet Dönemine kadar uzanır. Bu dönemde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Ahmet İzzet Paşa, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye’yi dört şubeye ayırmış, *Birinci Şube*’nin alt kısımlarından birini de harp tarihi işleriyle uğraşmakla görevlendirmişti. Enver Paşa’nın Birinci Dünya Savaşı sırasında Erkân-ı Harpte yaptığı düzenlemelerde askeri tarihle ilgilenmek işi yine *Birinci Şube*’nin yan görevlerinden biri sayılmıştı. Askeri tarihle ilgili işleri yürütecek bağımsız bir birimin oluşturulması 11 Nisan 1916’da Enver Paşa’nın emriyle gerçekleşmiş, Harbiye Nezareti Müsteşar Muavinliğine bağlı ve geçici olarak *Tarih-i Harp Şubesi* adıyla kurulmuştur. Bu şube Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Erkân-ı Harbiye-i Umumiye’ye bağlanmıştır.

Milli Mücadele sırasında Ankara’da İstanbul’dakinden ayrı bir Erkân-ı Harbiye-i Umumiye kurulmuş, o da bünyesinde bir askeri tarih birimi meydana getirmiştir. Osmanlı Devletinin yıkılmasından sonra Ankara’daki Erkân-ı Harbiyenin bünyesinde yer alan *Tarih-i Harp Şubesi* askeri tarih anlamında tek yetkili organ olmuştur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015



Ankara'da uygun bina bulunamaması nedeniyle *Tarih-i Harp Şubesi* Şubat 1923'te Konya'ya taşınmaya başlamış üç ay içerisinde tamamen oraya yerleşmiştir. 1925'te adı *Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Tarih-i Harp Dairesi* olarak değiştirilen teşkilat 1926'da tekrar Ankara'ya taşınır ve burada kendisine, Hamamönü semtinde yetersiz bir bina tahsis edilir. 1928'de *Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Harp Tarihi Encümeni* adını alan daire 1931'de yeni yapılan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti binasına (bugünkü Genelkurmay ana binasına) taşınır; arşiv belgeleri de Milli Savunma Bakanlığı sineması ve çevresine depolanır.

1935'te Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin adı *Genelkurmay Başkanlığı* olarak değiştirilince *Harp Tarihi Encümeni*'nin adı da *Genelkurmay Harp Tarihi Encümeni* şekline almıştır.

1944'te Genelkurmay teşkilatında değişikliğe gidilerek *Coğrafya Encümeni*, *Harp Tarihi Encümeni* emrine verilmiş ve *Genelkurmay Harp Tarihi Encümeni* adı *Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi ve Coğrafya Encümeni*'ne dönüştürülmüştür. Encümen 1951'de *Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi* adını almıştır. Daire, 1955'te Dikmen Caddesi'ne bakan Deniz Kuvvetleri binası yanında, TBMM karşısında inşa edilen yeni binasına taşınmıştır. Hâlâ aynı binayı kullanmaktadır.

1964'te *Askeri Müze ve Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı* adıyla Harp Tarihi Dairesi bünyesine alınmıştır. İki yıl sonra *Stratejik Etütler Daire Başkanlığı* da kurulmuştur. 1967'de de *Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi* adı *Harp Tarihi Başkanlığı* adıyla değiştirilmiştir. Bu tarihte bünyesinde; *Sekreterlik*, *Harp Tarihi Dairesi*, *Stratejik Etütler Dairesi* ile *Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı* bulunmaktadır. 1974'te *Harp Tarihi Başkanlığı* bünyesindeki *Harp Tarihi Dairesi* ile *Stratejik Etütler Dairesi* birleştirilerek *Harp Tarihi ve Stratejik Etütler Dairesi Başkanlığı* kurulmuştur. Bu isim 1978'de *Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı*, 2004'te ise *Genelkurmay ATASE ve Denetleme Başkanlığı* olarak değiştirilmiştir.¹

I. ATASE'nin kuruluşundan önceki ve sonraki arşiv ve yayın faaliyetleri

Birinci Dünya Savaşı sırasında oluşturulan *Tarih-i Harp Şubesi*'nin kuruluş amacı birliklerdeki harp ceridelerini toplayıp Çanakkale Savaşları'ndan başlayarak Birinci Dünya Savaşı'nın tarihini yazmaktır. Daha sonra Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki savaşların da tarihini yazmakla görevlendirilmiştir. Öncelikle birliklerden, ilgili kurumlardan Birinci Dünya Savaşı ile ilgili ceride ve dosyaları toplayan daire, belge toplama faaliyetleri sırasında birçok yazışma ve aramalar sonunda 1853 Kırım, 1876–1877 Osmanlı–Sırp–Karadağ, 1877–1878 Osmanlı–Rus, 1897 Osmanlı–Yunan, 1911–1912 Osmanlı–İtalyan, 1912–1913 Balkan Savaşları'na ait rapor defterlerini, ceride ve belge dosyalarının bir kısmını da Şube arşivinde toplamıştır. Ayrıca çeşitli talimatlar yayınlanarak komutanlardan askerlik mesleği ile ilgili kişisel kayıtlarını arşive yollamaları da istenmiştir. Cumhuriyet Döneminde arşivleme faaliyetlerine Kurtuluş Savaşı ile ilgili belgeler de dahil edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi boyunca arşiv belgelerinin toplanması, tasnifi vs. Genelkurmay bünyesinde çeşitli adlar altında bulunan askeri tarihle ilgili organın önemli bir görevi olmuştur. 1975'ten sonra belgelerin mikrofilm çekilmesi işlemleri bu çalışmalara eşlik etmeye başlamıştır. Eldeki arşiv malzemesine dayanılarak askeri tarih yazma işlemleri en baştan düşünülen bir konu ise de bu anlamda faaliyetlerin 1960'tan sonra hızlandığı görülmektedir. Yazma işlemleri dışında çeşitli süreli yayınlar da çıkarılmaya başlanmıştır.²

¹ ATASE'nin kuruluş süreci hakkında bkz.: *Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998)*, ATASE Yayınları, Ankara, 1999, s. 1-2, 5-9, 13-16; Ahmet Tetik, "Dünden Bugüne Genelkurmay ATASE Arşivi", *Uluslararası Türk Arşivleri Sempozyumu 17-19 Kasım 2005 Tebliğler – Tartışmalar*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 112-118, s. 112-114.

² *age*, s. 3-4, 9-11.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015



ATASE Başkanlığının topladığı arşiv malzemelerinden hareketle Türk askeri tarihine dair yazdığı eserler; *Atatürk, Osmanlı Dönemi Türk Silahlı Kuvvetleri tarihi, Balkan Savaşları, Çanakkale Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, devletler arası ilişkiler, Türk-Ermeni ilişkileri, strateji* gibi ana başlıklar altında seri halinde yayınlanmıştır. Bunların dışında kalan çeşitli konularda da bildiri ve broşürler basılmıştır.³

Sürelî Yayın Adı	Yayın Aralığı	Yayına Başladığı Yıl	Yayın Durumu
Mecmua-i Fünûn-u Askeriye / Mecmua-i Askeriye / Askerî Mecmua / Ordu Dergisi / Silahlı Kuvvetler Dergisi	-Aylık. -Ordu Dergisi'nden itibaren üç ayda bir.	1878	Devam ediyor.
Harp Tarihi Vesikaları Dergisi / Harp Tarihi Belgeleri Dergisi / Askerî Tarih Belgeleri Dergisi	-Üç ayda bir. -Harp Tarihi Belgeleri Dergisi'nden itibaren altı ayda bir.	1952	Devam ediyor.
Kahramanlık Menkıbeleri Dergisi / Savaş Menkıbeleri Dergisi	Bilinmiyor	1969	1974'te son verildi.
Atatürk Haftası Armağanı	Yılda bir.	1974	Devam ediyor.
Askerî Tarih Bülteni	Altı ayda bir.	1976	2002'de son verildi.
Güncel Konular	Yılda bir.	1980	1989'da son verildi.
Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi	Altı ayda bir.	2003	Devam ediyor.
Stratejik Etütler Enstitüsü Bülteni / Stratejik Etütler Dairesi Bülteni / Stratejik Etütler Bülteni / Stratejik Araştırmalar ve Etüt Bülteni / Stratejik Araştırmalar Dergisi	-İki ayda bir. -Stratejik Etütler Bülteni'nin 58. sayısından 64. sayısına kadar dört ayda bir; 65. sayısından 84. sayısına kadar üç ayda bir; 85. sayısından 94. sayısına kadar yılda bir. -Stratejik Araştırmalar Dergisi'nden itibaren altı ayda bir.	1967	2011'de son verildi.

Tablo-1: ATASE'nin Sürelî Yayınları⁴

II. ATASE arşivindeki belge koleksiyonları

Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivinde Başkanlığın kuruluşundan itibaren gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda toplanan belge sayısı 1983 yılı itibariyle 6.597.059'a ulaşmıştır (Kurt, 2007, s.128). 1994'te ve 1995'te ATASE'nin yayınladığı iki ayrı eserde belge adedinin sekiz milyonu bulunduğu bahsedilmektedir.⁵ 1999'da basılan ve ATASE'nin kuruluş öyküsünü ve teşkilatlanmasını anlatan bir eserde yer alan bilgilerden hareketle arşivde bulunan belge sayısının 1990'ların sonunda sekiz milyona yükseldiğini doğrulamak mümkündür.⁶ Arşiv kataloglarıyla ilgili sorumuz üzerine ATASE Başkanlığı'nın verdiği cevapta günümüzde adı geçen

³ Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayın Kataloğu (2009) Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2009, s. III vd.; Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998), s. 16.

⁴ Tablonun oluşturulmasında yararlanılan kaynaklar: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayın Kataloğu (2014) Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2014, s. 141-145; Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayın Kataloğu (2009), s. 103-105; Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998), s. 11-12, 16-17.

⁵ Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-II), ATASE Yayınları, Ankara, 1994, s. 2; Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-V), ATASE Yayınları, Ankara, 1995, s. III.

⁶ Bkz.: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998), s. 17.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015



arşivdeki belge sayısının on milyona yaklaştığı belirtilmektedir.⁷ Belgelerin sayısında görülen sürekli artışın iki nedeni vardır. Birincisi tasnif işlemlerinin devam etmesidir. İkincisi ise her takvim yılı sonunda TSK'nın birlik ve kurumlarından, önemli görülen belgelerin ATASE Arşiv Müdürlüğüne gönderilmesi ve bunların da tasnife tabi tutulmasıdır.⁸

Arşiv belgelerinin toplanmaya başlandığı 1916'dan günümüze kadar Tablo-2'de görüleceği üzere ATASE Başkanlığı Arşivi'nde on dokuz koleksiyon meydana getirilmiştir. 1983'ten itibaren belgelerin konu, kronoloji, yer ve birlik esaslarına göre kart kataloglarının yapılmasına başlanmıştır. 1987'den sonra yeni bir tasnif uygulamasına başlanmış, belgeler kart kataloglarında özet olarak verilmiş, belgelerin tanınması ve korunması açısından girilen bu tasnif işleminden beliren yeni ihtiyaçlar nedeniyle vazgeçilmiştir. Belgelerin yıpranmalarını ve kaybolmalarını önlemek amacıyla Eylül 1986'dan sonra mikrofiş sistemine geçilmiştir. 1988'de Anıtkabir'den getirilen *Atatürk Özel Arşivi* ve Kıbrıs Barış Harekâtı'nda ele geçirilen Rumca belgeler de tasnif ve kayıt işlemlerine dahil edilmiştir.⁹

Sıra No	Koleksiyon Başlığı	Koleksiyondaki Belgelerin Kapsadığı Tarih Aralığı	Belge Sayısı
1	Osmanlı-Rus (Kırım) Harbi (1853-1856)	14 Nisan 1849 – 18 Ağustos 1870	18.400
2	Osmanlı-Sırp Karadağ Harbi (1875-1877)	29 Temmuz 1870 - ?	5.877
3	Osmanlı-Rus (93) Harbi (1877-1878)	17 Mayıs 1833 – 24 Mart 1885	37.019
4	Osmanlı-Yunan Harbi (1897)	26 Eylül 1885 – 22 Şubat 1912	48.548
5	Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912)	1905 – 1 Temmuz 1922	41.591
6	Osmanlı Devri İç Ayaklanmaları (1896-1914)	Bilinmiyor	Bilinmiyor
7	Balkan Harbi (1912-1913)	21 Aralık 1909 – 25 Kasım 1922	902.800
8	Birinci Dünya Harbi (1914-1918)	20 Mart 1913 – 5 Nisan 1923	3.671.470
9	İstiklâl Harbi (1919-1922)	1913 – 1927	1.996.694
10	Cumhuriyet Devri İç Ayaklanmaları (1923-1938)	Bilinmiyor	Bilinmiyor
11	Barış Faaliyetleri	Bilinmiyor	Bilinmiyor
12	Atatürk Koleksiyonu	Bilinmiyor	19.682
13	Kore Harbi (1950-1953)	Bilinmiyor	Bilinmiyor
14	Sıkıyönetim Belgeleri	Bilinmiyor	Bilinmiyor
15	Kıbrıs Barış Harekâtı (1974)	Bilinmiyor	Bilinmiyor
16	Körfez Savaşı (1991)	Bilinmiyor	Bilinmiyor
17	Tarihçeler	Bilinmiyor	Bilinmiyor
18	CENTO Koleksiyonu	Bilinmiyor	Bilinmiyor
19	Haritalar-Albümler	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Tablo-2: ATASE Başkanlığı Arşivi Koleksiyonları¹⁰

⁷ Ayrıca Nisan 2009'da Genelkurmay İletişim Daire Başkanı Tuğgeneral Metin Gürak da bir basın bilgilendirme toplantısında ATASE Arşivindeki belge sayısının on milyona yakın olduğu bilgisini vermiştir; bkz.: “Genelkurmay'dan İlk Yorum”, *Hürriyet*, 3 Nisan 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11356639.asp>. (ET: 01.11.2009).

⁸ *Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998)*, s. 41-42.

⁹ *age*, s. 18.

¹⁰ Koleksiyon başlıkları ve belge sayılarının tespitinde yararlanılan kaynaklar: Tetik, agm, s. 117-118; Nasır Yüceer, “Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Arşivi (Tasnif, Bakım-Onarım, Yararlanmaya Sunma, Kopyalama)”, *I. Milli Arşiv Şurası (20-21 Nisan 1998): Tebliğler – Tartışmalar*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015



Personel, bilgisayar, kutu ve gömlek gibi alt yapı hazırlıklarının tamamlanmasından sonra 1991'den itibaren bilgisayara dayalı analitik tasnif sistemine geçilerek arşiv belgeleri bilgisayar ortamına aktarılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalarda belgenin tarihi, türü, adedi, ait olduğu koleksiyonun adı, belgenin özeti, belgeyi gönderen ve alan makamlar ve indekse girecek anahtar kelimeler (kişi, kurum, yer adı vd.) bilgi veri tabanı esas alınarak belge tasnif formlarına kaydedilmektedir. Bu şekilde hazırlanan belge tasnif formları bilgisayar girişine uygun hale getirilmekte, daha sonra bilgisayara girilmektedir. Bilgisayara aktarılan belge tasnif formlarındaki bilgilerin tashih grubunca son kontrolleri ve düzeltmeleri yapılarak indeks oluşturulmaktadır.¹¹

Bilgisayara dayalı analitik tasnif sistemine göre ilk olarak Osmanlı-Sırp-Karadağ Harbi Koleksiyonu'nun tasnifine başlanmış, 1993'te katalogu çıkarılmıştır. Bunu takiben 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Koleksiyonu'nun tasnifine geçilmiş ve 1995'te bu koleksiyona ait yedi katalog çıkarılmıştır. Bu iki koleksiyonunun tasnifinin tamamlanmasından sonra İstiklal Harbi Koleksiyonu'nun tasnifine kalındığı yerden devam edilmiş¹² ATASE Başkanlığı ile yaptığımız yazışmalardan elde ettiğimiz bilgiye göre bu koleksiyona ait belgelerin de tasnifi bugün itibariyle tamamlanmış ve katalogları hazırlanmıştır. Yine ATASE Başkanlığından aldığımız bilgiye göre Arşivde bilgisayara dayalı analitik tasnif sistemi ile belge bazında indeksleme ve katalog hazırlama faaliyetleri devam etmektedir.

Bilgisayara dayalı analitik tasnif sistemi kapsamında belgeler eski düzeninde korunduğu klasörlerden ve dosyalardan çıkarılarak gömlekler içinde muhafaza edilerek kutulara yerleştirilmiştir. 1996'da kapalı dolap sisteminden vazgeçilerek ray üzerinde hareket eden üçlü 15 sıra kompakt dolaplara yerleştirilmiştir. Belgelere kolayca ulaşma ve bunların yıpranmalarını önleme yeni yöntemin ana hedefidir.¹³

Gelişen teknolojiye uyumlu olarak, belgelerin kopyalarının alınmasında mikrofiş yönteminden vazgeçilmiş; 20 Ocak 1997'den itibaren tarama yapılması yoluyla belgelerin kompakt disklere yüklenmesi işleme başlanmıştır. Böylece orijinal belgeler yerine disklere çekilen belgeler bilgisayar aracılığıyla araştırmacılara sunulmaktadır. Araştırmacı araştırdığı konu ile ilgili belgeleri bilgisayara yüklenen kataloglardan belirleyerek bilgisayar ekranına getirmek suretiyle kısa sürede kendisi için gerekli belge üzerinde araştırma yapmaya başlayabilmektedir.¹⁴ ATASE'den edindiğimiz bilgilere göre belgelerin dijital ortama aktarılması işlemleri halen devam etmektedir.

Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1998, ss. 353-361, s. 354; *Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998)*, s. 17; *Osmanlı Sırp-Karadağ Harbi Koleksiyonu Kataloğu (OSK)*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 1993, s. III; *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-II)*, s. 4; *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-V)*, s. V. Kurt, age., s. 128; Murat Bardakçı, "ATASE Konusunda Birkaç Öneri", *Haber Türk*, 21 Mart 2014, <http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/931612-atase-konusunda-birkac-oneri>. (ET: 12.04.2014).

Diğer koleksiyonlardaki belge sayıları, ATASE Arşiv Müdürlüğüne yaptığımız başvuruya rağmen tasnif faaliyetlerinin devam etmesinden ötürü öğrenilememiştir.

¹¹ *Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998)*, s. 19; *Osmanlı Sırp-Karadağ Harbi Koleksiyonu Kataloğu (OSK)*, s. III.

¹² *Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998)*, s. 19. Osmanlı-Sırp-Karadağ Harbi koleksiyonu tek cilt halinde yayınlanmıştır; bkz.: *Osmanlı Sırp-Karadağ Harbi Koleksiyonu Kataloğu (OSK)*. Osmanlı-Rus (93) Harbi (1877-1878) koleksiyonu katalogu yedi cilt halinde yayınlanmıştır; bkz.: *Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayın Kataloğu (2009)*, s. 9. Örnek olarak bkz.: *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-II)*, ATASE Yayınları, Ankara, 1994; *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-V)*, ATASE Yayınları, Ankara, 1995.

¹³ *Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998)*, s. 20.

¹⁴ age, s. 21.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015



Genelkurmay Başkanlığının web sitesinde Türkiye tarihini ilgilendiren bazı önemli olaylara ilişkin ATASE Arşivinde bulunan belgelerin tıpkılarının (Osmanlıca olanlarının Latin harflerine çevrilmiş şekliyle beraber), fotoğraflarının verildiği de görülmektedir. Menemen Olayı, Ermeni Meselesi, Çanakkale Savaşları gibi konulara dair arşiv belgelerinden örneklerin Genelkurmay Başkanlığının web sitesinden izlenmesi mümkündür.¹⁵ Ancak bu tip yüzeysel sunumların dışında derinlikli araştırmalar yapmak isteyen araştırmacılar yeterli sayıda belgeye ulaşmakta genellikle sıkıntılar yaşamaktadırlar.¹⁶ Araştırmacılara sağlanacak belge sayılarında üst sınır yüksek lisans çalışmaları için 50, doktora ve üzeri için 100'dür (Küçük, 2013, p.1215-235). Gerçek savaş görüntüleri veya fotoğraf türü görsel malzemelere erişim ise daha güç olabilmektedir.¹⁷

III. ATASE arşiv belgeleri üzerine birkaç not

ATASE Arşivinde bulunan belge, harita, plan vb. materyallerin dörtte üçü Osmanlıca olup¹⁸ 1973'ten sonra bunların Latin harflerine çevrilmesine başlanmıştır.¹⁹ Ancak çok zaman alacağı düşünülerek bu işlemde daha sonra vazgeçilmiştir (Tetik, 2006, s.115). Belgeler arasında Fransızca, İngilizce, Almanca ve Rusça olanlar da vardır.²⁰

Bilgisayara dayalı analitik tasnifleri tamamlanan ve katalogları yayınlanan belgelerin hepsi Rumî takvime göre tarihlendirilmiştir. Bunun temel nedeni belgelerin çoğu üzerinde bu takvimi esas alan tarihlerin bulunmasıdır. Belgelerin tarihlendirilmesinde bütünlüğü sağlamak amacıyla Hicrî ya da Miladî tarihler de Rumî'ye dönüştürülmüştür.²¹

Aralarında tahrirat, kuvvet cetveli, rapor vb. örnekler de bulunmasına rağmen katalogu yayınlanan belgelerin büyük çoğunluğu telgraf türündedir. Bu, söz konusu arşivdeki materyallerin en eskisinin 19. yüzyılın ortalarına ait olmasından kaynaklanmaktadır.²²

Sonuç

Genelkurmay ATASE Arşivinde araştırma yapmak için ön izin almak gerekmektedir. Araştırmacının inceleyeceği konunun içeriğini, araştırma amacını açıkça belirtir dilekçe dışında kurumundan alacağı bir referans da araştırma izninin verilmesi için gerekli belgeler arasında yer almaktadır. Bu belgelere ayrıca bazı kimlik bilgilerinin de eklenmesi gerekmektedir.²³

Arşivde çalışma yapabilmek için ön izin gerekliliği araştırmacıların karşılaştığı önemli bir sınırlamadır. Ayrıca araştırmacıya sunulacak belge sayısının kısıtlı olması da çözülmesi gereken bir problemdir. Akademik araştırma yapanlara verilebilecek belge sayısının yüksek lisans düzeyinde

¹⁵Bkz.: "Arşiv Belgeleriyle Menemen Olayı", http://www.tsk.tr/8_faydali_bilgiler/tarihtenkesitler.html. (ET: 01.01.2015). "Belgelerle Ermeni Sorunu Salonu", http://www.askerimuze.tsk.tr/askeri_muze_ust_kat/belgelerle_ermen_i_salonu/belgelerle_ermen_i_salonu.htm. (ET: 01.01.2015). "Çanakkale Muharebelerinden Kesitler ve Fotoğraflar", http://www.tsk.tr/8_faydali_bilgiler/tarihtenkesitler.html. (ET: 01.01.2015).

¹⁶ Murat Bardakçı, "Askerî Tarih İşkencesi", *Haber Türk*, 19 Mart 2014, <http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/930946-askeri-tarih-iskencesi>, (ET: 12.04.2014).

¹⁷ Bardakçı, "ATASE Konusunda Birkaç Öneri".

¹⁸ *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-II)*, s. 2; *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-V)*, s. III.

¹⁹ *Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916-1998)*, s. 10.

²⁰ Nasır, agm, s. 354. Kaynakçada yok

²¹ *Osmanlı Sırp-Karadağ Harbi Koleksiyonu Kataloğu (OSK)*, s. IV; *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-II)*, s. 3; *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-V)*, s. IV.

²² Bkz.: *Osmanlı Sırp-Karadağ Harbi Koleksiyonu Kataloğu (OSK)*; *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-II)*; *Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-V)*.

²³Bkz.: "Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivinden Yararlanacak Araştırmacılardan İstenen Belgeler", http://www.tsk.tr/8_faydali_bilgiler/yayinlar.html. (ET: 12.01.2015).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015



50, doktora düzeyinde 100 ile sınırlanmış olması bu alanda çalışmak isteyen kişiler için sorun doğurabilmektedir. Araştırmacılara sunulan belge sayılarındaki sınırlamanın temel nedenleri arasında tasnif faaliyetlerinin henüz tamamlanmamış olması önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle tasnif faaliyetlerinin hızlandırılması ve tamamlanması arşivde çalışmak isteyen araştırmacılar için kolaylık sağlayacaktır.

ATASE Arşivinin çalışma koşullarındaki hassasiyet derecesinin yüksekliği barındırdığı belgelerin askerî tarihle ilişkili olmasından ve bazılarının halen gizlilik derecesini koruyor olmasından kaynaklanan bir durum olsa gerekir. Yaptığımız tüm incelemelere rağmen ATASE Arşivi üzerine doyurucu bilgiler edinebileceğimiz bir çalışmaya rastlayamamış olmamız da bu durumun sonucudur. Her ne kadar 1995'te biri doğrudan biri dolaylı olmak üzere ATASE Arşivi üzerine yapılan iki yüksek lisans tezinin ismine rastlanmışsa da bu çalışmalar ne YÖK'ün veri tabanında ne de tezlerin yapıldığı Ankara Üniversitesi'nin kütüphane kataloglarında görünmektedir.²⁴ Bu zorluklara rağmen ulaşılabilen sınırlı verilerden hareketle meydana getirdiğimiz bu çalışma ATASE konusundaki bilgi ihtiyacını kısmen giderebilecek bir mahiyettedir. Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin askerî ve siyasî tarihi üzerine önemli belgeler barındıran ATASE Arşivini tanıtıcı daha detaylı ve güncel incelemelere ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

ATASE ile yapılan yazışmalar

ATASE Arşivinin Kuruluşu, Barındırdığı Belge Sayısı, Türleri vs. ile İlgili Sorularımızı İçeren 13 Ekim 2009 Tarihli E-Mailimize Adı Geçen Kuruluşun Yine E-Mail Yoluyla Verdiği 23 Kasım 2009 Tarihli Cevap Metni.

ATASE Arşivine Dair Çeşitli Sorularımızı İçeren 29 Kasım 2009 Tarihli İkinci E-Mail Başvurumuza Ekli Bilgi Edinme Formu ve ATASE'nin 11 Aralık 2009 Tarihli Cevap Metni.

ATASE Arşivine Dair Çeşitli Sorularımızı İçeren 11 Ocak 2012 Tarihli Üçüncü E-Mail Başvurumuza Ekli Bilgi Edinme Formu ve ATASE'nin 11 Aralık 2009 Tarihli Cevap Metni.

Araştırma-inceleme eserler

BARDAKÇI, Murat, "Askerî Tarih İşkencesi", *Haber Türk*, 19 Mart 2014, <http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/930946-askeri-tarih-iskencesi>, (ET: 12.04.2014).

BARDAKÇI, Murat, "ATASE Konusunda Birkaç Öneri", *Haber Türk*, 21 Mart 2014, <http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/931612-atase-konusunda-birkac-oneri>. (ET: 12.04.2014).

²⁴ Söz konusu tezler Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanecilik Bölümü Arşiv Anabilim Dalı'nda 1995'te tamamlanmıştır. Bunlardan ATASE ile doğrudan ilgili olanı Hasan Hakikatoğlu'nun *Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Kurum Arşivi Araştırması*'dir. ATASE ile dolaylı ilgili olanı ise Ahmet Çivici'nin *Milli Savunma Bakanlığı Arşivi ve Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Arşivi ile Karşılaştırılması* başlıklı incelemesidir. Tezlerin isimleri için bkz.: <http://www.beyaz.net/tr/arsiv-ve-dys/makaleler/archimedia/sayi-14---15.html>. (ET: 11.02.2014).

- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Tarihi (1916–1998)*, ATASE Yayınları, Ankara, 1999.
- Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayın Kataloğu (2009)*, ATASE Yayınları, Ankara, 2009.
- Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayın Kataloğu (2014)*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2014.
- KURT, Yılmaz, *Osmanlıca Dersleri–2*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
- KÜÇÜK, Evren, “Türk Dış Politikası Çalışmalarında Arşivler (Türk – İngiliz – Fin)”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/13 Fall 2013*, p. 1215-1235.
- Osmanlı-Rus Harbi (1877–1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-II)*, ATASE Yayınları, Ankara, 1994.
- Osmanlı-Rus Harbi (1877–1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH-V)*, ATASE Yayınları, Ankara, 1995.
- Osmanlı Sırp-Karadağ Harbi Koleksiyonu Kataloğu (OSK)*, ATASE Yayınları, Ankara, 1993.
- TETİK, Ahmet, “Dünden Bugüne Genelkurmay ATASE Arşivi”, *Uluslararası Türk Arşivleri Sempozyumu 17-19 Kasım 2005 Tebliğler – Tartışmalar*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 112-118.

Elektronik kaynaklar

- “Arşiv Belgeleriyle Menemen Olayı”,
http://www.tsk.tr/8_faydali_bilgiler/tarihtenkesitler.html. (ET: 01.01.2015).
- “Belgelerle Ermeni Sorunu Salonu”,
http://www.askerimuze.tsk.tr/askeri_muze_ust_kat/belgelerle_ermeni_salonu/belgelerle_ermeni_salonu.htm. (ET: 01.01.2015).
- “Çanakkale Muharebelerinden Kesitler”,
http://www.tsk.tr/8_TARIHTEN_KESITLER/8_3_Canakkale_Muharebelerinden_Kesitler/Canakkale_Muharebelerinden_Kesitler.htm. (ET: 01.11.2009).
- “Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivinden Yararlanacak Araştırmacılardan İstenen Belgeler”,
http://www.tsk.tr/8_faydali_bilgiler/yayinlar.html. (ET: 12.01.2015).
- “Genelkurmay’dan İlk Yorum”, *Hürriyet*, 3 Nisan 2009,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/11356639.asp>. (ET: 01.11.2009).

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

KENDİRCİ, H., AYTAR, İ. H., Askerî ve Siyasî Tarih Araştırmaları İçin Önemli Bir Belge Merkezi: ATASE Arşivi Kuruluşu, Yayınları ve Belge Koleksiyonları, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/1 Winter 2015*, p. 341-350, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7954>, ANKARA-TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/1 Winter 2015

